

KÜRK MANTOLU MADONNA ROMANINDA ÖZGÜN DEYİMLER¹

Safura İNAN²

Makale Bilgisi

DOI: 10.35379/cusosbil.1215852

Makale Geçmişi:

Geliş 07.12.2022

Kabul 04.01.2023

Anahtar Kelimeler:

Deyim,

Özgün Deyim,

Kürk Mantolu Madonna,

Sabahattin Ali.

ÖZ

Bir kavram ya da durumu etkili, kısa bir biçimde anlatmak için sıklıkla sözcüklerden bir veya birkaçının ilk anlamından uzaklaşarak kalıplaşan ve en az iki sözcükten oluşan dil öbeklerine deyim denir. Bir milletin kültüründe, yaşam tarzında, düşünce hayatındaki gelişme ve değişimlerin etkisiyle söz varlığında olduğu gibi deyimlerde de yeni oluşumlar meydana gelebilir. Doğal bir süreç gibi kabul edilebilecek bu husus dili sanatlı kullanma ihtimamını gösteren yazarların/şairlerin eserlerinde müşahade edilebilir. Sabahattin Ali'nin *Kürk Mantolu Madonna* romanında da deyimlere ait bu tür yeni oluşumlar tespit edilmiştir. Yazar tarafından oluşturulan bu deyimlere çalışmada *özgün deyim* adının verilmesi uygun görülmüştür. Bu terim; deyim tanımı, yapısına ve oluşum özelliğine uyan ancak sözlüklerde yer almayıp yazarın kendi üretimi şeklinde karşımıza çıkan deyimleri karşılar. İnceleme metni olarak seçilen roman üzerinden hazırlanan bu çalışmada amaç, deyim(ler)in teorik olarak ne olup olmadığını, sınırlılıklarını, çerçevesini belirlemeye çalışmak ayrıca tespit edilen otuz yedi özgün deyim, anlamları ile birlikte açıklamaktır. Ek olarak, özgün deyimlerin tespitiyle bir romanın dile ne gibi zenginlikler katabileceği, dilin yeni deyimler ortaya çıkarabileceği kanıtlanmak istenmiş ve tespit edilen bu deyimlerin hazırlanacak ya da güncellenecek deyimler sözlüklerine eklenmesi teklif edilmiştir.

ORIGINAL IDIOMS IN THE NOVEL KURK MANTOLU MADONNA

Article Info

DOI: 10.35379/cusosbil.1215852

Article History:

Received 07.12.2022

Accepted 04.01.2023

Keywords:

Idioms,

Original idiom,

Sabahattin Ali,

Kürk Mantolu Madonna.

ABSTRACT

In order to describe a concept or situation in an effective, short way, idioms are phrases consisting of at least two words that are often stereotyped by moving away from the first meaning of one or more of the words. New formations may occur in idioms as well as in vocabulary with the effect of developments and changes in a nation's culture, lifestyle, and intellectual life. This issue, which can be regarded as a natural process, can be observed in the works of writers/poets who show care to use language artistically. In Sabahattin Ali's novel named *Madonna with the Fur Coat* such new formations of idioms were identified. It was deemed appropriate to name these idioms created by the author as the original idiom in the study. This term It meets the idioms that comply with the definition, structure, and formation feature of the idiom, but are not included in the dictionaries and appear as the author's own production. The aim of this study, which is based on the novel chosen as the text of the analysis, is to try to determine what the idiom(s) is theoretically, its limitations and framework, and also to explain the thirty-seven idioms identified together with their meanings. In addition, it was aimed to prove what kind of richness a novel can add to the language by identifying original idioms, and what new idioms the language can create, and it is proposed to add these idioms identified to the idioms dictionaries to be prepared or updated.

¹ Bu çalışma 2020 yılında Prof. Dr. Adnan Rüstü KARABEYOĞLU danışmanlığında hazırlanan "Sabahattin Ali'nin Kürk Mantolu Madonna Adlı Romanında Deyimler ve İmgeler" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

²Arş. Gör., İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi,Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü Türkçe Öğretmenliği Programı, safura.inan@gmail.com, ORCID: 0000-0002-6625-1588

Alıntılanmak için/Cite as: İnan S. (2023), Kürk Mantolu Madonna romanında özgün deyimler. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 32 (1), 80-89.

GİRİŞ

Dil sözlü iletişim aracıdır; bununla birlikte edebî ürünlerin sunduğu malzemenin okuyucuya ulaşmasını sağlayan ana unsurdur. Şiir, hikâye, tiyatro, roman türü ne olursa olsun hepsi dilin kurallarından yola çıkılarak yazanın koreografi oluşturma sürecinin ürünleridir. Bu nedenle dil, edebî eser üreticileri için ayrı öneme sahiptir denilebilir. Onlar dilin sıradan, alışılmış kullanımları içinde kalmaz; sanatlı, dolaylı ifadelerle eserlerini zenginleştirebildikleri gibi dile yeni katkılar sağlayabilirler.

Türkçenin söz varlığını oluşturan unsurlardan biri de deyimdir. *Deyim*, bir kavram ya da durumu etkili, kısa bir biçimde anlatan ve sıklıkla sözcüklerden bir veya birkaçının gerçek anlamından uzaklaşarak kalıplaşan, en az iki sözcükten oluşan sözcük grubudur. Deyimin en az kaç sözcükten oluştuğu ve isim+yardımcı fiil yapısındaki birleşik sözcüklerin deyim olup olamayacağı konularında farklı görüşler mevcuttur. Çalışmanın ilk bölümünde bu görüş farklılıklarına da değinilecek olmakla birlikte deyim için en az iki sözcüğün olması gerektiği ve hasta ol-, haber ver- gibi isim+yardımcı fiil yapısındaki birleşik fiillerin deyim olamayacağı yönündeki görüş kabul edilmiştir.

Başlı başına bir bilim dalı olan deyim (İng. Idiomatic, Phraseologie) üzerine pek çok çalışma yapılmış ve yapılmaya devam etmektedir. Yüksek lisans, doktora tezleri ve makalelerle kaynak eser, lehçe, ağız(lar)da var olan deyimler ve anlamları derlenmiş ve derlenmeye, çalışılmaya devam etmektedir. Deyim hakkında verilen bilgiler içinde özellikle lisansüstü tezler özelinde, L. Subaşı'nın 1998 yılında hazırladığı "Dilbilimi Açısından Deyim Kavramı ve Türkiye Türkçesindeki Örneklerin İncelenmesi" adlı yüksek lisans tezi, A. T. Sinan'ın 2000 yılında hazırladığı "Türkiye Türkçesindeki Deyimler Üzerine Bir Dil İncelemesi (2 Cilt)" başlıklı doktora tezi diğer çalışmalardan farklı noktalara değinmeleri bakımından önemlidir.

Atasözleri ve deyimler üzerine hazırladığı çalışmasında Aksoy, Türkçenin yeni deyimler kazanma yolunda olduğunu, güçlü ve özgün ifadelerin deyim hüviyeti kazanmaya başladığını aktarır (Aksoy, 2018, s. 512). Aksan'ın görüşüne paralel olarak M. Toklu da deyimlerin zamanla unutulabileceğini ve yerlerine yeni deyimlerin oluşabileceğini savunur (Toklu, 2018, s. 153). Değişen ve gelişen toplum hayatının dildeki yansımaları gören ve bunu doğal bir süreç olarak kabul eden Aksoy ve Toklu'nun görüşleri bu çalışmanın ikinci bölümüne temel oluşturmaktadır. Bu kapsamda hazırlanan çalışmada Sabahattin Ali'nin Kürk Mantolu Madonna romanıyla dilimize kattığı, özgün olarak oluşturduğu otuz yedi deyim incelenmeye çalışılacaktır. Yazar tarafından oluşturulan ve çalışmada *özgün deyim* olarak adlandırılan bu deyimler, deyim tanımı uyan ancak çalışma için belirlenen sözlüklerde karşılaşılmayan deyimleri ifade etmek için kullanılmıştır.

SINIRLILIK, KAPSAM VE YÖNTEM

Çalışmanın temel sınırlılığını deyim(ler) oluşturmaktadır. Türkiye'de yapılan deyim çalışmaları ve konu hakkındaki görüşler ele alınmış ve değerlendirilerek bir çerçeve oluşturulmaya çalışılmıştır. Deyim kavramının çerçevesinin oluşturulması aşamasından sonra dilin canlı bir varlık olduğu kabulünden yola çıkılarak sözlüklere girmeyen, bir yazar tarafından üretilen özgün deyimler tespit edilmek istenmiştir. Verileri toplamak için Türk edebiyatında özellikle hikâyeleri ile tanınan Sabahattin Ali'nin Kürk Mantolu Madonna romanı seçilmiştir. Romanın Yapı Kredi Yayınları'ndan 2015 yılında çıkan otuz yedinci baskısı esas alınmıştır. Bu romanın seçilme nedenleri: Sabahattin Ali'nin eserlerinin söz varlığı unsurları açısından ele alınmayışı, sade Türkçeyi benimsemesi, halk diline indirgenen bir üslup benimsemesi ve bu durumun sonucu olarak eserlerinde çokça deyimlere yer vermesidir. Ek olarak bir romanın sayfa sayısına bakılmaksızın dile yeni, özgün deyim(ler) kazandırabilecek zenginlikte olmasıdır.

Deyimlerin tespiti için madde başı en fazla olan ve deyim sözlükleri içerisinde hatırı sayılır öneme sahip beş sözlük seçilmiştir. Bunlar; Ömer Asım Aksoy (2000) *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu çevrimiçi *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, M. Ertuğrul Saraçbaşı (2010) *Örnekleriyle Büyük Deyimler Sözlüğü*, Metin Yurtsever (1996) *Örnekleriyle Deyimler Sözlüğü*, Ali Püsküllüoğlu (2006) *Türkçe Deyimler Sözlüğü*'dür. Ayrıca yazarın eserlerinde halk diline özgü ifadelerin yer alması sebebiyle *Bölge Ağzlarında Atasözleri ve Deyimler* (1996) sözlüğüne başvurulmuştur. Kaynak roman taranarak deyim tanımına uyan örnekler derlenmiş ardından adı anılan sözlüklerle karşılaştırılmıştır. Bu tarama karşılaştırma işlemi sonucunda sözlüklerde yer almayan otuz yedi *özgün deyim* tespit edilmiştir. Tespit edilen özgün deyimler ise cümle bağlamları ve romanın konu, olay bütünlüğü de göz önünde bulundurularak dilbilimsel yönden irdelenmeye ve anlamlandırılmaya çalışılmıştır.

Deyim Nedir, Ne Değildir?

Deyim geçmişte darbimesel, ıstılah, tabir gibi farklı isimlerle adlandırılmıştır. Hemen her dilde örneklerini tespit edebileceğimiz deyimler hakkında çok çeşitli tanımlar vardır. Aksan, deyimleri dilin söz varlığını oluşturan unsurlar arasında gösterir ve “*Belli bir kavramı, belli bir duygu ya da durumu dile getirmek için birden çok sözcüğün bir arada, seyrek olarak da tek bir sözcüğün yan anlamında kullanılmasıyla oluşan sözdür*” (Aksan, 2009, s. 35) şeklinde tanımlar. Mehmet Hengirmen deyim için “*Genellikle gerçek anlamının dışında kullanılan, anlatımı daha güzel ve etkileyici yapan, toplum tarafından ortak olarak benimsenen kalıplaşmış sözlere deyim denir*” (Hengirmen, 1999, s. 116) tanımlamasını yaparken Metin Yurtsever “*Anlatıma akıcılık, çekicilik katan, çoğunun gerçek anlamından ayrı bir anlamı bulunan, genellikle de birden çok sözcüklü dil ögesi, kalıplaşmış sözcük topluluğu*” (Yurtsever, 1996) ve Vecihe Hatipoğlu “*Deyim, anlatım gücünü arttırmak için, az çok mantık dışına kayan bazı sözcükleri değişmediği halde bazıları değişip çekimlere giren kalıplardır*” (Hatipoğlu, 1982, s.194) şeklinde tanımlar. TDK Güncel Türkçe Sözlük’te ise “*Genellikle gerçek anlamından az çok ayrı, kendine özgü bir anlam taşıyan kalıplaşmış söz öbeği, tabir*” tanımı verilir.

Başlı başına bir bilim dalı olan deyim (İng. Idiomatic, Phraseologie) için verilen tanımların sayısını arttırmak mümkündür. Tanımların çeşitli, çalışmaların fazla olmasının nedenlerinden biri de söz konusu kavram üzerine görüş farklılıklarının olmasıdır. Bu görüş farklılıklarını iki madde altında toplayabiliriz:

1. Deyimin en az kaç sözcükten oluşabileceği
2. İsim + Yardımcı fiil yapısındaki birleşik kelimelerin deyim olup olamayacağı

Örnekleri seyrek olsa da deyim tek bir sözcükten de oluşabileceğini söyleyen M. Osman Toklu ve D. Aksan bu görüşlerini desteklemek için *gözde, akşamcı, sudan, kaşarlanmış yağcı...* örneklerini verirler (Toklu, 2018, s. 151; Aksan, 2009, s. 35, 36). Örnekler, TDK Güncel Türkçe Sözlük’te arandığında *gözde* için “**1.** Benzerleri arasında nitelikleri sebebiyle üstün tutulan, beğenilen, önem verilen (kimse veya şey), favori **2.** Önemli bir kimsenin beğendiği kadın.” tanımları; *akşamcı* için “**1.** Akşamları içki içme alışkanlığında olan kimse. **2.** Çalışmalarını daha yoğun olarak akşam saatlerinde yapan kimse.” tanımları verilmektedir. Toklu ve Aksan’ın verdiği diğer örnekler de TDK’nin çevrimiçi güncel Türkçe sözlüğünde madde başı olarak mevcutken deyimler ve atasözleri sözlüğünde mevcut değildir.

Atasözleri ve deyimler üzerine önemli çalışmalara imza atan Ömer Asım Aksoy da yukarıda örnekleri verilen örnekleri önce deyim olarak kabul etmiş fakat *Çağdaş Eleştiri* dergisinde yayınladığı “*Tek Sözcüklü Deyim Var mı?*” başlıklı yazısında bu kelimelerin deyim olmayıp birer mecazî anlatım olduğunu zikretmiştir. Aksoy adı geçen makalede birden fazla sözcüğün ortak anlamının deyim anlamını oluşturduğunu ifade ederek deyim oluşması için en az iki sözcüğün olması gerektiği şartını öne sürmüştür (Sinan, 2008, s. 95).

Deyim tanımını verirken T. Nejat Gencan “söz öbekleri, takımlar, öbekler” (Gencan, 1979, s. 527), Z. Korkmaz “kelime öbeği” (Korkmaz, 1992, s. 43), A. Püsküllüoğlu “sözcük topluluğu” (Püsküllüoğlu, 2006, s. 7) ifadelerini kullanarak dolaylı olarak deyim oluşması için en az iki sözcüğün var olması gerektiğine atıfta bulunmuşlardır. V. Hatipoğlu ise deyim en az iki en fazla yedi veya sekiz sözcükten oluşabileceğini ifade etmiştir (Hatipoğlu, 1963, s. 222). A. Turan Sinan ise, doktora tezinde en az iki en fazla dokuz sözcükten deyimlerin olduğunu belirtir (Sinan, 2000, s. 107). Çalışmamızda da Gencan, Hatipoğlu ve diğer bilim insanlarının belirttiği üzere deyim en az iki sözcükten müteşekkil olduğu, mecazî anlam taşıyan sözcüklerin deyim olamayacağı görüşü kabul edilmiştir.

Çalışmamızda örnekler deyimler sözlüklerinde taranırken “*haber ver-, emin ol-, ziyan et-, ziyan ol-*” gibi kelime gruplarının TDK’nin çevrimiçi sözlüklerinden deyimler ve atasözleri sözlüğünde yer aldığı dikkati çekmiştir. Ancak deyim olarak belirtilen örnekler incelendiğinde bunların isim+yardımcı fiilden oluşan birleşik fiil olduğu görülmektedir. Birleşik fiil, Zeynep Korkmaz’ın tanımına göre “*... bir ad ile bir yardımcı fiilin, iki ayrı fiil şeklinin yahut da ad ve ad soylu bir veya birden çok kelime ile esas fiilin birleşmesinden oluşan ve tek bir kavrama karşılık olan fiil türleridir*” (Korkmaz, 2017, s. 199). Korkmaz’ın verdiği tanımdan da anlaşılacağı üzere birleşik fiiller tek bir kavrama karşılık gelirler; onlar dilin bir kavramı ifade etmede yetersiz kaldığı yahut bir kavramı daha geniş ifade etmek, nesnelere hareket kavramı katmak için oluşturulmuş sözcük öbekleridir. Dolayısıyla mecazilikten uzak olan bu sözcük gruplarının deyim sayılması tarafımızca doğru kabul edilmemektedir.

Kürk Mantolu Madonna Romanında Özgün Deyimler

Bu bölümde kaynak sözlük olarak seçilen deyimler sözlüğünde yer almayan ancak Kürk Mantolu Madonna romanında tespit edilmiş deyim yapısına uygun otuz yedi deyim incelenmiştir. Tespit edilen deyimler, adı geçen yazar tarafından oluşturulmuş oldukları için *özgün deyim* diye adlandırılmıştır.

Arada Boşluk Bırakmak

“Buna karşı nazik, fakat daima arada bir boşluk bırakan tavrını muhafaza etti” (Ali, 2015, s.).

Boşluk sözcüğü için TDK Güncel Türkçe Sözlükte “oyuk, çukur, kapanmamış yer” anlamları verilmiştir. Sözcük anlamının çağrıştırdıklarını ise “uzaklık, mesafe, belirsizlik, karanlık alan” şeklinde sıralayabiliriz. Sözcüğün çağrışım alanlarından mesafe, uzaklık; insan ilişkilerini, iletişimini olumsuz yönde etkileyen unsurlardır. Deyim de sözcüklerin çağrıştırdıklarından faydalanılarak oluşturulmuş ve insan ilişkilerindeki mesafeli durumu, birinden ya da birilerinden uzak durmayı anlatmaktadır.

Başka Bir Dünyaya Doğar Gibi Uyanmak

“Sihirli bir el tarafından tamamen değiştirileceğimi, ruhumda, küçük kız çocukları gibi masum, fakat aynı zamanda bütün hayatımı kavrayacak kadar kuvvetli heyecanlar duyacağımı, bu sabah uykudan, başka bir dünyaya doğar gibi uyanacağımı sanmışım” (Ali, 2015, s. 120).

İnsanın içine doğduğu dünyadan, yaşadığı hayattan sıyrılmayı; bir değişimi, dönüşümü, yeniden var olmayı mecazî olarak anlatmak için üretilmiştir.

Ceza Gibi Kızmak

“Üstleri başları daima bakımsız, yüzleri ve elleri daima kirli ve benizleri daima soluk olan çocuklarına, anlayamadığı melun bir düşmanın musallat ettiği iki ceza gibi kızıyor, süslenip sokağa çıkacağı sırada kirli elleriyle üstüne dokunmamaları için onları yanından nasıl uzaklaştıracağını bilemiyordu” (Ali, 2015, s. 29).

Küplere binmek, öfkeden kudurmak, öfkeden deliye dönmek deyimleri ile benzer anlama gelen bu deyim de diğerleri gibi öfke, kızgınlık, sinir durumunu daha etkileyici ifade etmek ve şiddetinin derecesini göstermek için kullanılmıştır.

Diri Diri Mezara Kapanmak

“Her şeyi içinde boğmaya mecbur olmak, diri diri mezara kapanmaktan başka nedir?” (Ali, 2015, s. 159).

Deyim, bir insanın varlığını yok etmesinden yani bireyin tüm insanî duygu, düşünce ve eylemlerinden soyutlanmış olmasını anlatır.

Romanın ve cümlelerin bütünlüğünde *diri* sözcüğü yaşayan, canlı; *mezar* sözcüğü ise yaşam belirtilerinin yok olduğu canlıların gömüldüğü yer anlamında yani temel anlamda kullanılmıştır. Mezar denilince ilk akla gelenin ölmüş bir canlı olması beklenir. Ancak burada yazar, yaşayan varlığı anlatan bir kelimenin ardından tüm bilgileri tersyüz ederek devamında mezar kelimesini kullanmış ve kavramsal zıtlıklardan yararlanarak deyimini oluşturmuştur.

Eline Bırakmak

“Zeytinleri silmek, toplamak, fabrikaya götürüp yağ çıkartmak işlerini şunun bunun eline bıraktım” (Ali, 2015, s. 146).

İnsan uzuvları arasında el, işlevselliği ve kullanım alanı en geniş olanıdır. Romanın basıldığı dönem (İlk kez 1943’te kitap olarak basılır.) düşünülünce makineleşmenin günümüze oranla daha az olduğu, insan gücüne, insanın el-kol gücüne daha fazla ihtiyaç duyulduğu, üretimin makinelerden ziyade insan kuvveti ile yapıldığı söylenebilir. Bu sebeplerden dolayı, bir işi yaparken özellikle elin kullanılması, *eline bırakmak* deyimini oluşmasına neden olmuştur denilebilir. Bağlam içinde deyim, “(bir işi başkasına) emanet etme” anlamına gelmektedir.

Geniş Ümitler Doğurmak

“Basit, hatta belki de hiç güzel olmayan bir resim bende ne müfrit intibalar bırakmış ne geniş ümitler doğurmuştu” (Ali, 2015, s. 69).

Bu özgün deyim ümit/umut etmek birleşik fiilinden ayıran mecazîlik; ümit gibi zaman ve mekânda yer kaplamayan soyut bir kavramın, sıklıkla somut varlıkla birlikte kullanılan *geniş* sözcüğü ve *doğur-* eylemi ile bir arada kullanılması ile ortaya çıkmaktadır. Yalnızca *geniş ümitler* ifadesiyle bile soyut bir kavramın somut gibi anlaşılmasını sağlanmıştır. *Doğurmak* eylem adının öbeğe eklenmesiyle de gerçek manada doğurmanın bir yavru ortaya çıkarmasındaki somutluk bertaraf edilmiş mecaz yoluyla bir şeyin yoktan var olması, ortaya çıkması, görünür olması manası ile birleşerek metaforik anlam ortaya çıkarmıştır.

Gözlerinden Bir Perde Sıyrılmak

"Tam düşüncelerimin burasında gözlerimden bir perde sıyrılır gibi oldu" (Ali, 2015, s. 123).

Kendisi dışında arkasında kalan tüm varlıkların görünmesini, algılanmasını engelleyen bir nesne olan perdenin bu gerçek vasfı mecaz anlama gelecek şekilde kullanılmıştır. Cümleye "(aniden, bir anda) farkına varmak, farkındalık oluşmak" anlamları katmıştır.

Gözlerinden Bulut Geçmek

"Biraz düşündü; gözlerinden bir bulut geçti, birdenbire ciddileşerek" (Ali, 2015, s. 75).

Bulut gökyüzünün görünmesine engeldir ve çeşidine göre (siyah bulutlar) yağmurun habercisidir. Buna ek olarak insanın üzüntü, sevinç, mutluluk gibi pek çok duygusu da göze bakılarak anlaşılabilir. Bulutun göğün gerçek hâlini gölgelemesi insan duygu ve ifadelerinin yansımaları gözle aktararak gözlerdeki o gerçek ifadeyi örtmesi anlatılmak istenmiştir. Geç- fiiliyle birlikte metin bağlamında gözle yansıyan olumsuz duygu ve düşüncenin dağılması, yok olması anlatılmıştır.

Gözü İfadesini Kaybetmek

"Yalnız bazı günler birdenbire vahşileşiyor, gözleri bütün ifadesini kaybediyor, küçülüyor ve kendisine hitap edildiği zaman yavaş, fakat her türlü yaklaşmayı meneden bir sesle cevap veriyordu" (Ali, 2015, s. 34).

Öfke, kızgınlık hâlini anlatan bir diğer özgün deyim ise *gözü ifadesini kaybetmek*dir. Bu deyim sözlüklerde geçen *sinirleri bozulmak* deyimini ile anlamdaş sayılabilir.

Günün Yetmesini Bekleyen Bir Mahpus Gibi

"Adeta gününün yetmesini bekleyen bir mahpus gibiydim" (Ali, 2015, s. 150).

Bu deyim romanın baş kişisi Raif Efendi'nin ruh hâlini anlatır. Raif Efendi kalabalık bir evde, eşi, çocukları ve damatları arasında kendisini âdeta hapsedilmiş, kapatılmış hisseden ve değer görmeyen bir kişidir. Sabahattin Ali, mahpus hayatı yaşayan bir insanın içinde bulunduğu hâli romanın baş kişisine aktarmıştır. Bu aktarmadan da *çaresiz, güçsüz, âciz hissetmek* anlamına gelebilecek deyim ortaya çıkmıştır.

Hava Yaratmak

"Bir gün, akşamüstü, istasyonla Sergievi arasındaki تنها yolda ağır ağır yürüyor, Ankara'nın harikulade sonbaharını doya doya içime çekerek ruhumda nikbin bir hava yaratmak istiyordum" (Ali, 2015, s. 12).

Deyim, kullanıldığı bağlama göre, bir kimsenin olumlu yahut olumsuz ruhsal/davranışsal durumunun oluşmasını anlatır.

İçi Çekilmek

"En tatlı emellerinin tahakkukunu gördüğüm bir rüyadan acı hakikate uyanan bir insan gibi içim çekiliyordu" (Ali, 2015, s. 122).

İçi çekilmek deyimini korku veya aşırı heyecan gibi duygu durumlarının fizyolojik olarak insanda yarattığı hissin ifade edilmiş hâlidir. Zira kişi panik, heyecan ve özellikle aşırı korku hâlinde vücudundan bilhassa aşağıya doğru bir şeyin aktığını/çekildiğini hissedebilir. Her ne kadar gözlemlenirse de bir hissin aşağı yöne doğru hareketini anlatması somuttan soyuta bir aktarmadır ve deyim bu aktarma ile oluşturulmuştur.

İçinde Boğmak

"Her şeyi içinde boğmaya mecbur olmak, diri diri mezara kapanmaktan başka nedir?" (Ali, 2015, s. 122).

İnsanın duygu ve düşünceleri onun içsel özellikleridir ve bu duygu ve düşüncelerin hayat bulduğu yer insan yüreği olarak kabul edilir. Kaplayan-kaplanan (kaplayan iç, kaplanan tüm duygu ve düşünceler) metonimi yoluyla oluşturulan bu özgün deyim, insanın tüm duygu ve düşüncenin gelişmesine, ortaya çıkmasına engel olması; bunları yüreğinde yok etmesini anlatmaktadır.

Kafanın İcini Tahlil Etmek

"Bir de ben bu halimle kalkıp başka bir insanın kafasının içini tahlil etmek, onun düz veya karmaşık ruhunu görmek istiyordum" (Ali, 2015, s. 37).

Cümle bağlamında bir kimsenin duygularını, isteklerini sezme veya anlamak anlamlarına gelse de Sabahattin Ali, doğrudan anlatımı terk edip mecaz ifadenin gücünden yararlanarak deyimini oluşturmuştur.

Kafaya Nakşetmek

"Resmini günlerce seyrederek **kafama nakşetmiş**, sonra bu tasviri, Madonna tablosuyla adamakıllı ikmal etmişim" (Ali, 2015, s. 74).

İsim veya fiil türünden sözcüklerin sözlük anlamlarının yanında çağrışım alanları, sözcüklerin zihinde uyandırdığı kavramlar söz konusudur. Temel anlamı *Güncel Türkçe Sözlük*'te "süsle-, beze-, işle-" olarak verilen *nakşet-* eyleminin çağrıştırdıklarına bakıldığında bu eylemin zorlu, uzun, yavaş ancak kalıcı ve güzel sonucu olan bir süreci ifade ettiği anlaşılabilir. Ezberleme, unutmama anlamına gelen bu özgün deyim "akılda kalmak" deyimini ile anlamdaştır.

Kalbi Duracak Gibi Olmak

"Yüzümün birkaç santim ilerisine kadar yaklaşan bu saadet karşısında **kalbim duracak gibi oldu**." (Ali, 2015, s. 84).

Bu deyimın çeşitli varyantları olsa da Sabahattin Ali'nin ürettiği şekliyle deyimler sözlüklerinde tespit edilmemiştir. Deyim, içinde geçtiği cümleye çok heyecanlanmak anlamı katmıştır.

Karanlık Yola Girmek

"Hayatımın birdenbire böyle yeni ve ilerisi **karanlık bir yola girmesi benim için belki hayırlı olmayacaktı**" (Ali, 2015, s. 88).

Bağlama göre, ne olacağı belli olmayan durumu yani belirsizliği daha sarsıcı bir şekilde ifade eder. Bu deyimde **karanlığın** varlıkların seçilemeyişi, korkuya sebep olması, sonu olmayışı vs. ile **yolun** uzunluğu, son noktasının sıklıkla belirsiz olması vs. çağrışım alanlarının ortak noktaları zihninde birleştirilip karanlık yola gir-deyimini üretilmiştir.

Kendini Aşılmaz Bir Duvar İçine Almak

"On seneden beri ona karşı duyduğum hiddetin, etrafıma karşı **kendimi aşılmaz bir duvar içine alışımin hakiki sebebini şimdi anlıyorum**" (Ali, 2015, s. 24).

Kabuğuna çekilmek deyimini ile benzer anlama sahip deyim insanlarla ilişkiyi kesmek, hiç kimse ile görüşmemek anlamlarına gelir. Duvar metaforu ile aşılması güç bir nesne olmasına; içinde kalan şeylerin güvenliğini sağlamasına, dışarıdan içeriye rahatça bir geçişin olmamasına yani içeridekinin yalnızlığına, soyutlanışlığına atfen kullanılmıştır denilebilir.

Kendini Unutmak

"**Kendini unutarak**, kapıp koyuvererek yapacaktı" (Ali, 2015, s. 71).

"Bazen **kendimi** bir müddet için **unuttuğum**, bir insanda kendime yakın taraflar bulduğum oluyordu" (Ali, 2015, 147).

Romanda iki yerde örneği tespit edilen bu deyim, bir kişinin kendi varlığını bir kenara bırakması, her şeyden vazgeçmesi anlamlarına gelmektedir.

Kurduğu Binaya Tekme Vurmak

"Böyle düşünmenin ona karşı bir itimsizlik, bir haksızlık, kendi **kurduğum binaya bir tekme vurmak olduğunu hissediyordum**" (Ali, 2015, s. 88).

Bu deyim birine karşı bir duyguyu, düşünceyi zedelemek, sarsmak anlamına gelmektedir. Metin bağlamında bir kimseye karşı güvenin zedelenmesi şeklinde yorumlanabilir. Tekme vurma eylemi yok etmese de vurmanın gerçekleştirildiği nesnede bir tahribat, zedeleme meydana getirebilir. Bu nedenle etki kuvvetini anlatmak ama aynı zamanda yok edecek derece olmayan bir gücü ifade etmek için özellikle seçilmiştir.

Bina kavramının kavram haritasına bakılacak olursa; çok katlıdır, içinde birden fazla hane bulunur, kimisinde alttan üste doğru genişler, dayanıklıdır vs. gibi özellikler sıralanabilir. Burada binanın çok katlı oluşu veya birden fazla haneden meydana gelmesi ile her bir katını aynı şekilde her bir haneyi sevgi, saygı, güven gibi özellikle ikili ilişkilerin temel duyguları ile eşleştirmek; alttan üste doğru genişlemesini ise bu temel duyguların önem derecelerine göre azdan çoğa doğru sıralamak mümkündür. Bütün bunlara ek olarak bu duygularla oluşturulan ilişkiler uzun zaman devam eder, kolayca bitmez. Bu deyim, biri somut diğeri soyut birbirinden farklı iki kavrama ait bilgi birikimi, tecrübe ve kültürel bellek ışığında soyuttan somuta bir aktarma gerçekleştirilerek oluşturulmuştur denilebilir.

Kurt Dişlerini Göstermek

En hoşuma giden ve birçok hususlarda bana yakın olan adamların bile, küçük vesilelerle, bu kurt dişlerini gösterdiklerini; her ikimize aynı derecede zevk veren beraberliklerinden sonra, özür dilemeye, himaye etmeye çalışan, fakat aynı zamanda herhangi bir şekilde muzaffer olduğunu zanneden ahmakça bakışlarla yanıma sokulduklarını gördüm (Ali, 2015, s. 98).

Bir hayvanın onunla bütünleşmiş özelliği esas alınarak üretilen *kurt dişlerini göster-* deyimini eziyet edeceğini ima etmek, acımasızca davranacağını işaret etmek anlamlarını ifade etmektedir.

Kuzuların Ağzından Vahşi Kurt Dişlerinin Sırttığını Görmek

“Ne kuzuların ağzından vahşi kurt dişlerinin sırttığını gördüm...” (Ali, 2015, s. 82).

Bu deyim sözcük sayısı yönüyle romanda tespit edilen en uzun deyimdir. Kurt-kuzu tezatlığı üzerine temellendirilmiştir. Kuzunun uysallığı, masumiyeti karşısında kurdun acımasızlığı, vahşiliği ile masum görünenlerin acımasızlığı, merhametsizliği, kötülüğü, eziyeti, ikiyüzlülüğü anlatılmak istenmiştir.

Nefsini Pazara Çıkarmak / Vücudunu Pazara Çıkarmak / Vücudunu Satmak

Onu, kürk mantolu kadını, haftalardan beri uykumu kaçıran insanı, yanında yaşlı veya genç bir hovarda ile bu masalardan birinde bulacağımı ve bu kadar büyük bir ehemmiyet, bu kadar derin bir mana verdiğim kadının nefisini nasıl pazara çıkardığını görünce boş hülyalarımın kurtulacağımı ümit ediyordum (Ali, 2015, s.69).

“Vücudumu pazara çıkarmayı tercih ederdim” (Ali, 2015, s. 93).

“İhtimal ki iyi bir aile babası veya dürüst bir vatandaş olan bu adamın nasıl bizden sadece sesimizi, gülüşümüzü, vücudumuzu değil insanlığımızı da satmamızı istediğini görseniz irkilirsiniz.” (Ali, 2015, s. 101).

Nefsini pazara çıkarmak, vücudunu pazara çıkarmak, vücudunu satmak deyimleri fahişelik yapmayı anlatmak için kurulan metaforik birer deyimdir. Pazara çıkarılan tüm varlıklar, satın alınması için alıcıların huzurunda sergilenir. Kişinin öz varlığı, bedeni de, aşağılayıcı bir şekilde, satılacak ve satın alınacak birer meta gibi aktarılmıştır. Ancak vücudun pazara çıkması, satılması ile nefsin pazara çıkması arasından bir ayırım da söz konusudur. Vücudun yerine nefsin kullanılmasıyla fahişeliğin de aşağısında bir durum anlatılmak istenmiştir. Nefis, bir kişinin öz varlığı, kişiliğidir ve onun da satılmasıyla bedeninin yanı sıra ruhtan, kişilikten kısacası kendinden de geriye hiçbir şey kalmadığı, yok olduğu bir durum anlatılmak istenmiştir.

Posa Hâline Gelmek

“Bana hareket etmek, görmek, hissetmek, düşünmek, hülâsa yaşamak kabiliyetini veren bir şey içimden çekilip alınmış gibi, posa haline geldiğimi fark ettim” (Ali, 2015, s. 145).

Cümle bağlamı içinde güç bir duruma gelmek, ruhsal çöküntü içinde olmak anlamlarına gelebilir. Tüm “sebze ve meyvelerin süyunun alınması sonucu elde alan artık” anlamına gelen *posa* sözcüğü mecazî olarak insanın psikolojik olarak yıpranmışlık hâlini, insanı insan yapan tinsel varlığın yok olması ile geride yalnızca et yığını kalması anlatılmak istenmiştir. *Posa* sözcüğünün anlam alanı, zihinde uyandırdıkları insanın ruh durumuna aktarılarak metafor yoluyla deyim oluşturulmuştur.

Sıcak Tatlı Bir Şeyler Beklemek

“Bazen büyük kızına gözlerini diker, ondan bir şeyler, sıcak tatlı bir şeyler bekler gibi dururdu” (Ali, 2015, s. 32).

Besinlerin ve renklerin insan duygularına etkileri araştırmacılar tarafından incelenmektedir. Tatlı besinlerin içinde bulunan şekerin dopamin hormonu salgılamamıza yardımcı olması diğer bir deyişle mutlu olmamıza etki etmesi tatlının olumlu duygular ile özdeşleşmesine sebep olmaktadır. Renkler ise kültüre has özellikler taşımasının yanında evrensel değerlere de sahiptir. Kalbin kırmızı renkte olması ve sevginin en yoğun kalpte hissedilmesi, sevmesevilmeye anında vücut ısısının yükselmesi ve sıcaklığının da kırmızı renkte olması gibi sebeplerden dolayı sevgi sıcaktır, sevgi kırmızıdır metaforu zihinde yer etmiştir. Bu metaforu Sabahattin Ali bir adım öteye taşıyarak birisi tarafından sevmek, şefkat görmek anlamlarına gelebilecek *sıcak tatlı bir şeyler beklemek* deyimini üretmiştir.

Surata Maske Geçirmek

“Fakat ötekiler de temasta buldukları ahbablarına karşı evlerinin suratına bu şekilde bir maske geçirmeyi muvafık bulmuşlardı” (Ali, 2015, s. 30).

Maskenin bir şeyin aslını, gerçek halini gizleme özelliğinden yararlanarak “sahte olma”yı anlatan bu deyim üretilmiştir.

Sürüklenip Gitmek

"Senelerden beri, boşluğu apaçık görmeden, şöyle böyle bir ömür sürmüş, insanlardan kaçsam bile, bunu tabiatımın acayıplığına vermiş, **sürüklenip gitmişim**, fakat beni memnun edecek hayat hakkında da bir fikrim yoktu" (Ali, 2015, s.122).

Cümleye “kendi hâlinde yaşamak” anlamı katar. Sürüklenme eyleminde yüzey ile temasın söz konusu olması ve bu temas neticesinde yara alma durumları da söz konusu olabilir. Deyim cümleye kendi halinde yaşamak, isteksizce bir işi yapmak anlamları katmış olsa da metnin alt satırlarında aynı zamanda kişinin yaşamı boyunca, mecazî olarak, yaralar aldığı mesajı verilmek istenmiştir.

Sürünmeden Geçinmek

"Beş on kuruş param yaz aylarımı **sürünmeden geçinmemi** temin etti, fakat yaklaşan kış, arkadaş odalarında, sedir üzerinde yatmanın sonu gelmesini içap ettiriyordu" (Ali, 2015, s. 5).

Sözlüklerde benzer anlama gelebilecek “yuvarlanıp gitmek” deyimini mevcuttur ve “kendi halinde, imkânlar dâhilinde geçinmek” anlamına gelir. Ancak sürünme eyleminin görece yuvarlanmaya göre zarar etkisi daha fazladır. Dolayısıyla bu iki deyim anlamı arasında derece olarak bir farklılık söz konusudur. Sürünmeden geçinmek maddî olarak daha aşığî koşulda, yoksulluk içinde geçimi ifade etmektedir.

Talihi Ürkütmek

"Bu hal gerçi birçok fırsatları kaçırmama sebep olurdu, fakat fazlasını isteyerek **talihimi ürkütmekten** her zaman çekinirdim" (Ali, 2015, s. 73).

Kişileştirme yoluyla oluşturulan bu özgün deyim kötü bir durum veya olay ile karşılaşmaktan çekinme, şansın elinden kaçmasından endişe etmeyi anlatmaktadır.

Taze Bir Hasret Duymak

"Kendisinden daha dün ayrılmış gibi **taze bir hasret duydum**" (Ali, 2015, s. 149).

Özlem çekmek, özlemine duymak veya hasret çekmek deyimleri sözlüklerde yer alsada *hasret duy-* deyimini sözlüklerde yer almamaktadır. Somut varlıklara has olan tazelik soyut bir kavrama aktarılmanın yanında *duy-* fiilinin *hisset-* fiiline oranla etkisinin daha fazla olması, onun *gör-* fiilinden sonra ikincil olarak işlevi en yüksek algı fiili olması; bu sözcüklerdeki mecaz ifadelerin *taze bir hasret duy-* fiilinin oluşmasını sağlamıştır.

Tuvalet Tazelemek

"Buralarda, elbiselerinin kopan yerlerini iğne ile tutturmaya çalışan veya ayna karşısında **tuvalet tazeleyen** kadınlar vardı" (Ali, 2015, s. 113).

Bu deyim makyaj tazelemek, makyajı yenilemek anlamlarına gelir. Makyaj, özellikle dış mekânlarda, tuvalette tazelenir ve bu *eylem için mekân* metonimik ilişki temelinde deyim oluşturulmuştur.

Uyuşuk Günlerin Zincirine Yapışıp Kalmak

"Eski sükûnetime dönmek, **uyuşuk günlerin zincirine yapışıp kalmak** daha rahat değil miydi?" (Ali, 2015, s. 88).

Birbirinin devamı halka ve benzeri şekillerden oluşan zincirin o daimilik, devamlılık imgesi ile yapış-eyleminin sabitliği anlatması ve buna ek olarak uyuşukluk halinin de bir hareketsizliği, sabitliği anlatması Sabahattin Ali'nin zihninde birleşerek *uyuşuk günlerin zincirine yapışıp kal-* deyimini oluşturmuştur. Hem bağlam hem de romanın konusu düşünüldüğünde bu deyim cümleye tembel bir şekilde daimilik, devamlılık anlamı katmıştır.

Yanında Yürümek

"Benden bir şey istemedem, bana hâkim olmadan, beni tezlil etmeden beni sevecek ve **yanında yürüyecek** bir erkek..." (Ali, 2015, s. 98).

Sözlüklerde *yanında ol-* deyimini mevcut olsa da *yanında yürü-* deyim ile karşılaşmamıştır. *Yardımcı olmak, desteklemek* anlamlarına gelecek şekilde oluşturulan *yanında yürü-* deyimini ile *yanında ol-* deyimini arasında ince bir ayrım söz konusudur. Bu ayrım ise *ol-* fiili ile *yürü-* fiilinin kılınış hususiyetinden kaynaklanmaktadır.

En kısa ve anlaşılır tanımıyla kılınış; “*fil tabanındaki olayın gerçekleşme tarzı itibariyle zaman çizgisinde belli noktalara vurgu yapması veya yapmamasıdır*” (Karadoğan, 2009, s. 7). Fiilin kendisinin anlattığı olayda vurgu yaptığı başlama-bitiş sınırları veya süreklilik ifade etmesi fiilin de kılınış hususiyetini belirler. Fiillerdeki bu kılınış özellikleri doğrultusunda *ol-* eylemi bir süreç sonunda gerçekleşmeyi ifade ettiği için anlık olmayan son sınırı vurgulayan fiillerden biriyken *yürü-* sınır vurgulamayan yani süreklilik gösteren bir fiildir. Bu iki fiil arasındaki kılınış farklılığı (*ol-* bitiş kılınışındayken *yürü-* süreklilik kılınışındadır); desteklemenin devamlılığını anlatması, anlık değil süreklilik bildirmesi, bir anlamda destekleme eyleminin gücünü artırması bakımından yeni, özgün bir deyimdir.

Yığın Hâline Gelmek

“*Fakat buna tahammül edemeyeceğimi, bütün gece, hayatının en canlı taraflarını seyrettiğim, hatta birlikte yaşadığım bu insanın birdenbire manasız bir yığın hâline geldiğini göremeyeceğimi hissettim, yavaşça sokağa çıktım*” (Ali, 2015, s.160).

Yukarıdaki örnekte bu kez doğrudan değil dolaylı olarak ölmek anlatılmıştır. İnsanın öldüğü vakit bedenini kontrol edemeyip düşmesi, yığılması onun bir yığın hâline gelmesine sebep olur. Ayrıca metnin devamında “*Raif Efendi'nin ölümü bana o kadar tesir etmemişti*” cümlesi yığın hâline gelmenin ölmeyi anlatmak için metafor yoluyla oluşturulmuş bir deyim olduğunu kanıtlamaktadır.

Zamanın Arkasına Çekilmek

“*Onun şimdi bütün mesafelerin ve zamanın arkasına çekilmiş olduğunu ve oraya kimseyi bırakmayacağını seziyor ve hiç sokulmak teşebbüsünde bulunmuyordum*” (Ali, 2015, s.34).

İnsanın zamandan ve mekândan bağımsız olması söz konusu olamaz. Zaman ise devamlı devinim içinde olan insanın yaşamının her anında belirleyici faktörlerden biridir. *Zamanın arkasına çekilmek* ile kişinin dış dünya ile ilişkisini kesmesi yani zamanın hayatındaki yerini bertaraf etmesi, zamanın kişi hayatında etkisiz faktör haline gelmesi hepsinin de ötesinde kişinin yalnızlığı anlatılmaktadır. Bu yalnızlık durumunu anlatmak için dilimizde hemen herkesçe bilinen “kendi kabuğuna çekilmek” deyimidir ancak bu özgün deyim ile Sabahattin Ali, insandan zamanı ayırıştırarak yalnızlığın daha derin halini anlatmak istemiş olabilir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Çalışmada Sabahattin Ali'nin 2015 basımı Kürk Mantolu Madonna romanında sözlüklerde yer almayan otuz yedi özgün deyim tespit edilmiş ve her biri cümle bağlamları içinde incelenip açıklanmaya çalışılmış ve anlam önerilerinde bulunulmuştur. Tespit edilen örneklerle birlikte yazar tarafından üretilen ancak sözlüklere girmemiş, henüz kullanımı yaygınlaşmamış deyimler açığa çıkarılmaya çalışılmıştır. Ayrıca dilde yeni deyim üretimlerinin olduğu, deyimlerin yalnızca sözlüklerde yer alan örnekleri ile sınırlı olmadığı gösterilmiştir.

Deyimlerin her biri için cümle bağlamları ve deyimleri oluşturan sözcüklerin bir veya birkaçının kavram alanları, zihinde çağrıştırdıkları göz önünde bulundurularak anlam önerilerinde bulunulmuştur. Otuz yedi deyim on beşinde Sabahattin Ali'nin yalnızlık, öfke, kızgınlık, özlem, merhametsizlik, acımasızlık gibi olumsuz duygu alanlarıyla ilgili deyim oluşturduğu tespit edilmiştir. Romanın konu bütünlüğü dikkate alındığında olumsuz duygu alanına ait özgün deyim sayısının toplam özgün deyim içinde payının fazla olması olağan kabul edilebilir.

Aksan, Püsküllüoğlu, Sinan ve diğer araştırmacıların deyim oluşturan sözcük sayısının en az iki olduğu ve tek sözcükten oluşan akşamcı, yağcı vs. gibi sözcüklerin Aksan'ın da ifade ettiği üzere birer mecazî sözcük olarak kabul edilmesi gerektiği görüşü doğru bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım çerçevesinde edatlar da dâhil olmak üzere iki sözcükten oluşan 12, üç sözcükten 13, dört sözcükten 6, beş sözcükten 2, altı sözcükten 3 ve 7 sözcükten 1 deyim tespit edilmiştir. Çalışmaya konu olan özgün deyimlerin sözcük bakımından en uzununu “*kuzuların ağzından vahşi kurt dişlerinin sırtıttığını görmek*” olarak kaydedilmiştir.

TDK'nin çevrimiçi *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*'de deyim olarak kabul ettiği birleşik fiil gruplarının tamamı etraflıca kontrol edilip gözden geçirilmeli ve varsa yanlışlıklar düzeltilmelidir. Birleşik fiillerin deyim olup olmayacağı hususu konunun anlaşılmasını zorlaştırmakta ve kavramların çerçevesinin belirlenmesini engellemektedir. Görüş farklılıklarının giderilmesi deyim üzerine yapılacak daha çok çalışma ile mümkündür.

Özellikle lisansüstü tezlerde araştırmacılar sözlüklerde yer almayan deyimlerin açığa çıkarılmasına yönelmelidirler. Böylelikle Türkçenin söz varlığını genişletmeye buna ek olarak hazırlanacak yeni deyimler sözlüklerine ve özellikle sürekli güncel tutulan ve genişletilen TDK'nin çevrimiçi deyimler sözlüğüne katkı sağlayacaklardır. Hazırlanan bu çalışma ile alana bu yönde bir katkı sağlandığı düşünülmektedir. Tek bir

romandan tespit edilen bu otuz yedi yeni deyim de varsa yanlışların düzeltilerek TDK'nin deyimler sözlüğünde madde başı olarak eklenmesi ayrıca güncellenecek ya da hazırlanacak deyimler sözlüklerinde yer alması önerilmektedir.

KAYNAKLAR

- Aksan, D. (2004). *Türkçenin sözcükleri* [1. Baskı]. Engin Yayınevi.
- Aksan, D. (2009). *Her yönüyle dil ana çizgileriyle dilbilim* [5. Baskı]. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aksoy, Ö. A. (2018). *Atasözleri ve deyimler sözlüğü 2* [37. Baskı]. İnkılap Yayınevi.
- Ali, S. (2015). *Kürk mantolu madonna* [70. Baskı]. Yapı Kredi Yayınları.
- Bölge ağızlarında atasözleri ve deyimler* [2. Baskı] (1996). Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gencan, T. N. (1979). *Dilbilgisi* [4. Baskı]. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Hatipoğlu, V. (1963). Kelime grupları ve kuralları. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı- Belleten*. 11: 203-244.
- Hatipoğlu, V. (1982). *Türkçenin söz dizimi* [1. Baskı]. DTCF Yayınları.
- Hengirmen, M. (1999). *Dilbilgisi ve dilbilim terimleri* [1. Baskı]. Engin Yayınevi.
- Hengirmen, M. (2007). *Atasözleri ve deyimler sözlüğü 2* [1. Baskı]. Engin Yayınevi.
- Karadoğan, A. (2009). *Türkiye Türkçesinde kılınış* [1. Baskı]. Divan Kitap.
- Korkmaz, Z. (1992). *Grammer terimleri sözlüğü* [1. Baskı]. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Püsküllüoğlu, A. (2006). *Türkçe deyimler sözlüğü* [3. Baskı]. Arkadaş Yayınevi.
- Saraçbaşı, M. E. (2010). *Örnekleriyle büyük deyimler sözlüğü* [1. Baskı]. Yapı Kredi Yayınları.
- Sinan, A. T. (2000). *Türkiye Türkçesindeki deyimler üzerine bir dil incelemesi (2 cilt)* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Fırat Üniversitesi.
- Sinan, A. T. (2008). Deyimler üzerine notlar- I. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(2): 91-98.
- Subaşı, L. (1988). *Dilbilimi açısından deyim kavramı ve Türkiye Türkçesindeki örneklerin incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Toklu, M. O. (2018). *Dilbilime giriş* [7. Baskı]. Akçağ Yayınları.
- Türk Dil Kurumu (2022, Kasım), *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü* <https://sozluk.gov.tr/> adresinden aralıklarla 2022 tarihinde alınmıştır.
- Yurtsever, M. (1996). *Örnekleriyle deyimler sözlüğü* [1. Baskı]. Özdemir Yayıncılık.